

Morten Nørholms ph.d.-afhandling:

**OM DEN SOCIALE OG SYMBOLSKE FUNKTION
AF UDDANNELSESEVALUERINGER**

Indstilling om forsvar for ph.d.-graden

Lektor Linda Andersen, Roskilde Universitetscenter, Danmark.

Lektor, docent Karin Anna Petersen, Uppsala Universitet og professor (gæst) Högskolan, Kristianstad, Sverige

Lektor Søren Langager, Danmarks Pædagogiske Universitetsskole (formand), Danmark.

Indledning

Morten Nørholm afhandling 'Om den sociale og symbolske funktion af uddannelsesevalueringer – konstruktionen af et objekt' er indleveret den 19. juni 2007 til Danmarks Pædagogiske Universitets-skole, Aarhus Universitet. Akademisk Råd har den 6. august 2007 i henhold til § 16 i bekendtgørelse nr. 114 af 8. marts 2002 og efter indstilling fra Institut for Pædagogisk Sociologi godkendt et bedømmelsesudvalg med følgende sammensætning:

- Lektor Linda Andersen, Institut for psykologi og Uddannelsesforskning, Roskilde Universitetscenter.
- Lektor, docent Karin Anna Petersen, Pædagogiske Institutionen, Uppsala universitet og gæsteprofessor på Högskolan Kristianstad, forskningsplatformen og sygeplejeprogrammet.
- Lektor Søren Langager, Institut for Pædagogisk Sociologi, Danmark Pædagogiske Universitets-skole, Aarhus Universitet (formand).

Afhandlingens struktur og indhold

Afhandlingen er på 182 sider, hvortil kommer indholdsfortegnelse og forord, et 'English Abstract' på 3 sider, en omfattende litteraturliste på 15 sider og tre bilag.

I fokus er den sociale og symbolske funktion af uddannelsesevalueringer, og empirisk gennemgås og analyseres udvalgte uddannelsesevalueringer for at konstruere de omstændigheder, hvorunder disse socialt set etablerer sig. Ærindet er at konstruere den sociale og symbolske funktion af uddannelsesevalueringer, en funktion der, som følge af forskningstilgangen, er mere omfattende end det, evalueringer selv siger om sig selv, for eksempel at de skal bedømme og fastsætte værdien/kvaliteten af noget, og hvor evaluering forstås som produkt af sådanne fastsættelser.

Afhandlingsarbejdet sigter således mod at konstruere en social teori om uddannelsesevalueringer, og bidrager dermed til pædagogisk-sociologisk viden inden for universitetsfeltet. På denne måde adskiller arbejdet sig fra det, som konstrueres og karakteriseres som "*normal evalueringsforskning*", der snarere er optaget af det meta-evaluerende og formulering af teorier for evalueringer, metodologier mv. eller selv at deltage i konkrete evalueringsopgaver.

Afhandlingen er disponeret i fem hovedafsnit. Efter et kort forord udgør *kapitel 1* 'Om afhandlingens fokus og valg af teoretisk referenceramme' en fyldig gennemgang af og begrundelse for afhandlingens fokus og faglige ambition, teoritilvalg og -fravalg, og empiriske caseundersøgelsesfelt - evaluerings-rapporter om uddannelser på forskellige niveauer inden for det medicinsk/sundheds-orienterede felt fra grundlæggende social- og sundhedsuddannelse til den lægevidenskabelige kandidatuddannelse.

Den faglige ambition er som nævnt at indkredse en teori om uddannelsesevalueringer og herigennem teoretisk forklare den omfattende tilstedeværelse af uddannelsesevalueringer og bagvedliggende evalueringsforskning og afdække "*de sociale konsekvenser det har at udføre og/eller beslutte at udføre en evaluering, og den symbolske funktion de udførte eller planlagte evalueringer har for disse sociale konsekvenser*" (side 1) - en evalueringernes praktik.

Med denne tilgang til uddannelsesevalueringer og med den forskningsmæssige interesse orienteret mod teorier, som kan sige noget om den sociale fordeling af forskellige former for praktiske (erhvervs)kompetencer og bredere den sortering, der foregår i skole/uddannelsessystemet, vælges Pierre Bourdieu som primær teoretisk inspirationskilde. Dette valg begrundes dels pragmatisk idet det er en teoridannelse, forfatteren har beskæftiget sig indgående med forud for påbegyndelse af arbejdet med afhandlingen, dels fagligt med at netop denne teoretiske tilgang er velegnet og har vist sig relevant til analyse af det praksisfelt, uddannelserne er rettet mod. Bourdieu & Passeron forklarer i deres reproduktionsteori en tilsyneladende varig struktur af ulige præstationer i skolen, som netop ikke gælder

manglende dygtighed blandt eleverne/studenterne eller manglende kommunikationsevne blandt lærerne, som det ofte argumenteres.

Afhandlingen karakteriseres af forfatteren at ligge i forlængelse af andre afhandlinger og forskningsarbejder inden for det medicinsk/sundhedsrettede semi-professionsfelt med Bourdieu som teoretisk frontfigur, og det fremhæves, at afhandlingens fokus på uddannelsesevaluering udskiller det faglige forehavende i forhold til eksisterende forskning på området.

Med omdrejningspunktet i den sociale og symbolske funktion af uddannelsesevalueringer begrundes i kapitlet også fravalget af andre mulige teoretiske tilgangsvinkler, og kapitlet afsluttes med indledende overvejelser over uddannelsesevaluering og det problematiske i nogle af de 'selvfølgeligheder', der synes at præge disse.

På grundlag af kapitel 1's præcisering af afhandlingens teoretiske referenceramme og empiriske fokus falder resten af afhandlingen logisk i tre hoveddele. Kapitel 2 som en uddybning og refleksion over den bourdieuske teoretiske tilgang, kapitel 3 med overvejelser over og analyser af de forståelsesrammer, der ligger bag evaluering og (uddannelses)evalueringsforskning i generelt perspektiv, og endelig kapitel 4, hvor de otte evalueringsrapporter, der udgør den empiriske case-del, gennemgås og analyseres.

I *kapitel 2*, 'Resume og diskussion af den valgte teoretiske referenceramme' udfoldes den bourdieuske tilgang via gennemgang af og overvejelser over grundbegreberne felt, kapital og habitus med inddragelse af originalkilder suppleret med Bourdieu-interpretationer med især D. Broady og S. Callewaert som referencer. De empiriske funderede analyser af social sortering, magt/dominans og skolens og uddannelsessystemets sociale og symbolske funktion udfoldes med Bourdieu og Passerons 'La Reproduction' (1977), og det tematiske slægtskab mellem denne analyse og den analyse af uddannelsesevalueringer, som er i centrum i afhandlingens kapitel 4, antydes.

Yderligere tre temaer er inddraget i kapitel 2. Det første tema er refleksioner over E. Durkheims begreber om 'kunst', 'teoretisk teori' og 'praktisk teori' (teori *for* praktik) med udgangspunkt i 'Pædagogikkens væsen og metode' ('Nature et Méthode de la Pédagogie' (1911)), hvor sidstnævnte begreb analyseres i sit teoretiske samspil med Bourdieus praktik-teori (praxeologi som viden *om* praktik ikke for praktik) for med Durkheims diskussion af kundskabsformer kunst, praktisk teori og videnskab versus Bourdieus praktik-teori at kunne stipulere en ramme for tænkningen i analyser af evalueringsforskningsarbejderne.

Det næste tema er en præsentation af U. P. Lundgrens position i forhold til videnskabelig evalueringsforskning med afsæt i 'Educational Evaluation. A Basis for, or a Legitimation of, Educational Policy' (1979). Lundgrens teori er et bud på analyser af evalueringer som forekomster i verden, der kan udgøre et fundament for en teori om den sociale og symbolske funktion af evalueringer, altså en videnskabelig teori *om* evalueringer, frem for meta-evaluerende teori *for* evalueringer, og her fremhæves Lundgrens position som en kritisk tilgang til evalueringsforskning som inspirationskilde til de senere analyser i afhandlingen, idet Lundgren påpeger, at evalueringsforskning og forskellige evalueringer præsenteres som om de var videnskabelige fremskridt, mens de de facto afspejler uddannelsernes objektive sociale funktion og statsmagtens behov for videnskabeligt at kunne legitimere forskellige politiske beslutninger.

Endelig – som det tredje tema – afsluttes kapitlet med overvejelser over forfatterens delvist habituel henførbare valg af teoretiske tilgange til afhandlingens grundtema med reference til Bourdieus overvejelser herover ('Homo Academicus', 1988), og i kort form præsenteres et udkast til en auto-socio-analyse med refleksioner over forfatterens egen herkomst og 'erhvervede dispositioner' frem mod arbejdet med en ph.d. afhandling. Den korte beskrivelse er uddybet i bilag 1 (10 sider).

Kapitel 3, 'Om hvad der forstås ved evaluering respektive evalueringsforskning' er afhandlingens længste. I kapitlet skiftes fokus fra kapitel 2's teoretiske rammesætning til identificering, beskrivelse og analyse af tekster, der omhandler evaluering og evalueringsforskning med henblik på at afdække den forståelse, der implicit rummes heri.

Kapitlet er opdelt i to hovedafsnit. Et mere 'leksikalt' orienteret, der undersøger hvorledes begrebet 'evaluering' beskrives og forstås i en række nationale og internationale ordbøger, leksika og encyklopædier med 'The International Encyclopedia of Education' (Húsen og Postlethwaite (red.), 1994 eds.) i en central position, mens andet hovedafsnit er en tematisk analyse af udvalgte tekster publiceret af de fire danske evalueringsforskere, der ses som repræsentative for dansk evalueringsforskning, nemlig Erik Albæk, Finn Hansson, Hanne Foss Hansen og Peter Dahler-Larsen.

Kategorier fra kapitel 2's (praktisk teori, videnskab, doxa, m.fl.) inddrages undervejs, og da analyser af de udvalgte tekster entydigt peger på fravær af tematiseringer af og refleksioner over evalueringens tilstedeværelse og deres symbolske og sociale funktion i en videnskabelig referenceramme, fremanalyseres og konstrueres termen (begrebet) 'normal evalueringsforskning', hvor teksterne ses som eksponenter for evalueringsforskningens doxa. På grundlag heraf udarbejdes en præliminær analyse og konstruktion af (sub)feltet af de, der producerer evalueringsforskning i Danmark, som sub-felt til et politisk-administrativt felt, magtfeltet og i den mening ikke-autonomt felt, hvorved feltet objektiveres, mens afhandlingen selv placerer sig inden for et felt af (videnskabelig) forskning *om* evalueringsforskning.

Kapitel 4, 'Resume og analyse af udvalgte dele af rapporterne vedr. de otte uddannelsesevalueringer' er et casestudie over otte evalueringer af uddannelser inden for det medicinsk/sundhedsrettede felt gennemført i perioden 1994-98 af henholdsvis Evalueringscentret (EC, i dag: Evalueringsinstituttet/EVA) og 'Erhvervs- og voksenuddannelsesgruppen' (EVU) på RUC. Evalueringerne gøres til genstand for beskrivelse, analyse og diskussion af de formelle rammer - formål, evalueringsmetoder, ledelse, m.v.. Denne analyse suppleres med en Bourdieu-inspireret undersøgelse af evalueringsdeltagernes (informanternes) uddannelsesbaggrund, professionsudøvelse, m.v. med henblik på at analysere, hvem der i uddannelsesevalueringer som disse tillægges størst betydning som eksponenter for vurdering af uddannelsernes 'kvalitet' og opfordres til at komme med forslag til eventuelle ændringer af uddannelsen. Med denne dobbelte analytiske tilgang er afhandlingens mål at kunne pege på sociale og symbolske funktioner af uddannelsesevalueringer som disse i en bourdieusk optik.

Endelig afrundes afhandlingen med en syvsiders 'Afsluttende diskussion og konklusion', hvor trådene samles op og perspektiveres i retning af, at de karakteristika, der er peget på i forhold til uddannelsesevalueringerne, må antages generelt at gælde alle institutionaliserede evalueringer.

Bedømmelsesudvalgets vurdering

Afhandlingen kommer udmærket fra start, idet Morten Nørholm formulerer en konsistent indledning, mens kapitel 2 (Bourdieu, Durkheim og Lundgren) rummer solide og oplysende teoretiske afsnit. Det er et reflekteret og åbent fremlagt epistemologisk udgangspunkt, hvor Bourdieu og hans begreber om felt, habitus og kapital står centralt, hvilket er en styrke, som Morten Nørholm gennemfører arbejdet med. Afhandlingen bygger på et stort empirisk og teoretisk arbejde. Morten Nørholm påviser, hvordan statens interesse i evaluering og evalueringsforskning kan forstås empirisk og teoretisk og fremlægger gode epistemologiske, strukturelle analyser med afsæt i den valgte Bourdieu-tilgang. Herigennem belyses den symbolske (og sociale) funktion af de uddannelsesevalueringer, som direkte eller indirekte udfoldes i statsligt regi og hermed har afhandlingen et perspektiv for de fleste evalueringstyper.

Udgangspunktet er, at det der er på tale er 'normal evalueringsforskning' – det herskende *doxa*, sådan som Morten Nørholm har fremanalyseret det via et brud med den traditionelle måde at diskutere disse forhold på. Med Bourdieus teori som instrument viser det sig, at det som går under betegnelsen evalueringsforskning udgør et problem, fordi det er en forskning, som aldrig bryder med agenternes præsentationer og selvfrestillinger, men tager dem for pålydende og alene forholder sig til det herskende *doxa*.

Caseanalysen af det medicinsk/sundhedsrettede felts uddannelsesevalueringer er funderet i empiri fra midten af 1990'erne og påviser, hvilke agenter som er på banen og involveret i de statslige evalueringer. Analysen peger på, at det sjældent er nogen, som har forstand på sagen uddannelse, evaluering og evalueringsforskning, endsige objektivisering af eget fagfelt og modsvarende praktikker, men derimod faggruppens ledende agenter; de som er placerede relativt hierarkisk administrativt og politisk højt, men ikke nødvendigvis fagkyndigt højt. Det er en interessant analyse af EC og EVU-gruppens arbejder og Morten Nørholm får demonstreret at uddannelsesevaluering – med de udvalgte uddannelsesevalueringer som case – ikke er i stand til at gå bag om de struktureringskræfter, der sætter sig igennem 'bag om ryggen på dem'. I analysen af alle otte uddannelsesevalueringer tydeliggøres det, der tidligere i afhandlingen har været diskuteret og analyseret teoretisk med Bourdieu som dominerende reference og teoretiske værktøjskasse, empirisk: nemlig at magtfeltets/statsapparatets administrative bureaukratiske niveau gennemsyrrer og styrer evaluerings- og evalueringsforskningsarbejder uanset om de gennemføres ved et særligt analyseinstitut eller ved et udvalgt universitet.

Afhandlingen er et væsentligt bidrag til en grundig analyse af uddannelsesevalueringer inden for den pædagogisk-sociologiske sfære og bidrager med kritiske analyser i forhold til en aktuel stigende samfundsmæssig tendens om evalueringspraksis, evidensbaseret og kvalitetsindikatorer. Men som afhandlingen påviser, kan udviklingen af 'normal uddannelsesevalueringsforskning' ikke alene relateres til den seneste politiske udvikling, og heller ikke som bidrag til realisering af ideologien om at uddannelse er lige for alle. Her bekræftes at også evaluering og evalueringsforskning følger sig ind i det, Bourdieu og Passeron viser: alle har ikke lige muligheder og uddannelsessystemet foretager systematisk sortering til en social arbejdsdeling, men det fremstilles som et individuelt valg baseret på kyndighed og intelligens for studenternes synsvinkel og et kommunikationsforhold eller brist for samme for lærernes synsvinkel.

Den afsluttende diskussion i kap 5 samler på få sider afhandlingens mangefacetterede empiriske elementer og teoretiske analyser, og som det fordres i Bourdieu-receptionen arbejder Morten Nørholm også med at præsentere det sted hvorfra han selv taler, og han udvikler således en auto-socio-analyse, der uddybes i bilagsdelen.

Det samlede indtryk af afhandlingen er et velfunderet arbejde på såvel det empiriske som det teoretiske plan. Selvom den teoretiske tekst ikke har for stor dominans, er afhandlingen krævende at læse, idet den i sin form er kondenseret og tilbøjelig til at konstruere en egen 'fremstillingslogik', som giver anledning til spørgsmål omkring den empiriske selektion og begrundelsen herfor.

I forbindelse med kapitel 3's inddragelse af leksikalske og encyklopædiske tekstkilder kunne Morten Nørholm med fordel klarere have præciseret de kriterier, som opslag og artikler er valgt ud fra. Der er en stor mængde tekster tilgængelig, og det nævnes i kapitlet at der alene er tale om "udvalgte" danske ordbøger, nordiske og engelske/franske leksika, eksempler på internationale encyklopædier og atlas m.v., men selektionskriterier markeres ikke tydeligt, ligesom kriterierne for den analytiske tilgang til det tekstarkæologiske arbejde kunne være uddybet.

De udvalgte leksikale og encyklopædiske tekstkilder gøres sammen med analysen af fire 'dominante' producenter af dansk evalueringsforskning alle til eksponenter for 'normal evalueringsforskning' *doxa*, hvor afhandlingens særlige fokus på refleksioner over og teorier om uddannelsesevalueringers sociale og symbolske funktion karakteriseres som fraværende. Som eneste dominante eksp-

ment for en sådan teori om evalueringer inddrages Lundgren, og nok indtager Lundgren en central position inden for feltet, men i lyset af den nærmest eksplosive ekspansion i anvendelsen af evaluering og evalueringsforskning i de seneste små tyve år havde det styrket afhandlingens gennemgående fremhævnings af fraværet af videnskabelig forskning i fænomenet (uddannelses)evaluering nationalt såvel som internationalt, hvis dette forhold havde været tematiseret mere systematisk.

Med hensyn til kapitel 4's empiriske cases (uddannelsesevalueringer) savnes mere eksplicite overvejelser over og begrundelse for valget af netop disse; ikke mindst set i lyset af, at de er gennemført midt i 1990'erne og at syv af evalueringerne er skåret over præcis samme metodiske læst og gennemført af samme evalueringsinstitution.

Endelig er det prisværdigt, at Morten Nørholm præsenterer det sted, hvorfra han selv taler og har udformet en auto-socio-analyse, men denne intention hæmmes dog af, at den dels er placeret i et bilag, dels ikke anvendes i en reflekteret analyse af, hvordan konstruktionen af analyseobjekt og de efterfølgende analyser står i relation til auto-socio-analysens pointer.

Konklusion

På baggrund af ovennævnte vurderinger og bemærkninger er den sammenfattende konklusion, at Morten Nørholm i sin afhandling bidrager med ny empirisk viden inden for området uddannelsesevaluering og uddannelsesevalueringforskning. Fortjenstfuldt er især rammesætningen af Bourdieu, Durkheim og Lundgrens teoretiske perspektiver på distinktion af kundskabsformer, forståelse og forklaring af agenternes sociale praktikker, og bidraget til (gen)etablering af en videnskabelig tilgang til fænomenet uddannelsesevaluering. Hertil kan føjes det arkæologiske arbejde med beskrivelse og analyse af leksikale data, udvalgte frontfigurer inden for området evaluering og evalueringforskning i Danmark, samt omkring de valgte evalueringscases.

Det er en politisk ide at uddannelse skal kunne ændre den sociale reproduktion. Morten Nørholm viser, at så enkelt er det ikke, når han gennem analysen af uddannelsesevalueringer (sub)feltets herskende selvfremstillinger når frem til, at uddannelse og modsvarende uddannelsesevalueringer skriver sig ind i og bliver del af en reproduktionsmekanisme, som i forvejen findes i samfundet., og derfor også i uddannelsessystemet og de konventionelle evalueringer.

Morten Nørholms afhandling bidrager med sin teoretiske optik, og her især Bourdieus begreber om felt, kapital og habitus knyttet sammen med empiriske beskrivelser og analyser, til at forstå og forklare, at sådan forholder det sig aktuelt. Det må så blive et andet (forskningsmæssigt) bidrag at løfte modeller frem, der mere eksplicit sigter mod at skabe ændringer i uddannelsesevalueringers symboliske og sociale funktion og bryde med uddannelsesevalueringer (sub)feltets herskende selvfremstillinger, og herigennem yderligere begrunde nødvendigheden af at skabe rum og rammer for videnskabelige analyser inden for området.

Bedømmelsesudvalget vurderer, at afhandlingen har et niveau, der giver mulighed for at indstille den til offentligt forsvar.

Forsvaret

Forsvaret, der fandt sted den 25. januar 2008, er fundet tilfredsstillende, og et enigt bedømmelsesudvalg indstiller hermed, at Morten Nørholm tildeles Ph.D. graden.

Dato	Dato	Dato
Linda Andersen Lektor	Karin Anna Petersen Lektor, docent & gæsteproffessor	Søren Langager (formand) Lektor